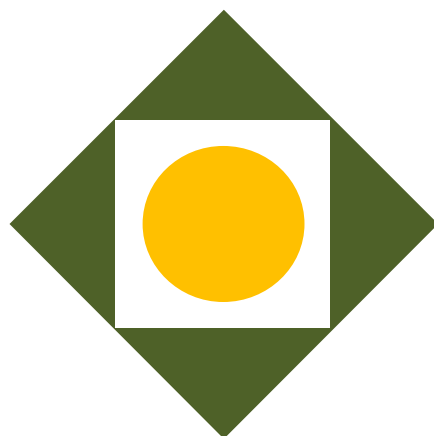

گزارش اقتصاد ایران

در سال ۱۳۸۶

بانک کارآفرین

فهرست مطالب

۳	مقدمه
۵	بخش واقعی اقتصاد
۷	وضع مالی دولت
۱۱	روند قیمت‌ها
۱۳	بخش پولی
۱۷	سیستم بانکی
۱۹	بازار بورس
۲۱	بخش خارجی

مقدمه

در پایان سال ۱۳۸۶، میانگین سالانه نرخ تورم به ۱۸/۴٪ رسید در حالیکه نرخ ماهانه تورم به بالاترین سطح خود ۲۲/۵٪ رسید. نرخ تورم در طول کل سال به افزایش خود ادامه داد. همچنین، با وجود اینکه تقریباً همه متغیرهای کلی پولی به افزایش خود طی نیمسال اول ادامه دادند ولی بنظر می‌رسد که تغییرات مشخصی در روند طی سه ماهه سوم بوجود آمده است. این نکته بطور عمده نتیجه اصلاحات دیر هنگام بانک مرکزی بود. این اقدامات که اغلب در سال ۱۳۸۷ مورد پذیرش قرار گرفتند، شامل بکارگیری رویکردهای واقع بینانه‌تر در زمینه سیاست‌های نرخ بهره، تقلیل در افزایش روز افزون استقراض بانکها از بانک مرکزی و نهایتاً، اعلان بانک مرکزی مبنی بر تصمیم خود در جایگزینی "چک بانکها" با معادل ریالی آن بود. چک بانکها بطور موثری نقش اسکناس بانک مرکزی را ایفاء نموده و تاثیر آن بر روی نقدینگی چندان قابل چشم پوشی نمی‌باشد.

تحریم‌ها طی مذاکرات غنی‌سازی هسته‌ای سخت‌تر شد. این تحریم‌ها اثر خود را بر روی اقتصاد بتدریج می‌گذارند. خصوصاً، بانکها (و سایر موسسات اقتصادی) که در آخرین مصوبه سازمان ملل متحد مستقیماً از آنها نام برده شده است در مقایسه با دیگر بخشها در شرایط نامساعدتری قرار گرفته اند. محدودیت در خصوص انتقال ارز خارجی مبادلات سیستم بانکی را پیچیده‌تر و این عملیات را پرهزینه‌تر می‌سازد. همچنین این تمایل وجود دارد که در خارج از سیستم بانکی به فعالیت بپردازند. اما بنظر نمی‌رسد که بخش دولتی تا کنون از نتایج تحریمها بمیزان اندکی متاثر شده باشند. بارها، امیدهایی در ارتباط با دستیابی به راه حلی برای مذاکرات بوجود آمده است، اما نتایج همچنان در هاله‌ای از ابهام و نا اطمینانی باقی مانده اند. نا اطمینانی خود برای سرمایه گذاری و استراتژیهای بلند مدت مضر و زیان آور می‌باشد.

بنا بر برآوردهای اولیه، در پایان سال ۱۳۸۶، GDP به قیمت جاری به سطح ۲۶۲۳/۲ تریلیون ریال رسید که ۲۸/۷٪ از مدت مشابه سال گذشته بیشتر بود. در همین سال، GDP به قیمت ثابت ۶/۷٪ رشد یافت و به رقم ۴۷۷/۷ تریلیون ریال رسید. در کل برآورد می‌شود که سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان در ۹ ماهه نخست سال در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۷۴٪ افزایش یافته باشد. بطور کلی، بخش صنعت نسبت به ثبات، میزان دسترسی به مواد خام، و رقابت‌های بین المللی خیلی حساس می‌باشد. بنابراین محدودیت و تحریم‌های جدید بایستی اثر معنی داری بر این بخش داشته باشد. در طول سال، قیمت هر بشکه نفت خام سبک به حدود ۹۹ دلار رسید، طی همین مدت میانگین قیمت نفت ایران به ۷۶/۸ دلار برای هر بشکه رسید. درآمد نفتی برغم ثبات و یا کاهش احتمالی در سطح تولید افزایش یافته است. درآمد نفتی در پایان سال ۱۳۸۶ به سطح تقریبی ۸۲ میلیارد دلار رسید.

نرخ بیکاری در زمستان سال ۱۳۸۶ به ۱۱/۹٪ رسید که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته بمیزان ۰/۲ واحد درصد پائین‌تر بود. با این حساب، میانگین نرخ بیکاری در سال مورد بررسی بهمیزان ۰/۶ واحد درصد کاهش یافت و به رقم ۱۰/۶٪ رسید. زمانی که شاخص قیمت مصرف کننده مورد بررسی قرار می‌گیرد بوضوح آشکار می‌شود که اقتصاد از هدف نرخ تک رقمی برای تورم به دلیل محدودیت‌های داخلی و خارجی فاصله گرفته است. متوسط سالانه نرخ تورم در سال ۱۳۸۶ حدود ۱۸/۴٪ درصد بود که در مقایسه با نرخ ۱۳/۶٪ درصدی برای سال قبل از آن به میزان ۳۵٪ بیشتر است. متغیرهای کلان اقتصادی، علیرغم افزایش واردات، کنترل افزایش قیمت را با مشکل مواجه ساختند.

در طول سال ۱۳۸۶، درآمد دولت به میزان ۱۴/۳٪ و مخارج دولت به میزان ۹/۵٪ افزایش یافت. کسری بودجه نیز به میزان ۲/۸٪ کاهش یافت و به رقم ۱۵۶/۶ تریلیون ریال رسید. کاهش در کسری بودجه عمدتاً بخاطر افزایش در "سایر درآمدها" بود که شامل ۴/۵٪ "سود علی الحساب سهم دولت از ارزش نفت خام تولیدی" و "سهم دولت از سود شرکت های دولتی" است. مخارج سرمایه ای حدود ۲۰٪ کمتر از رقم پیش بینی در بودجه بود، در حالی که مخارج جاری حدود ۵/۵٪ فراتر از ارقام پیش بینی شده در بودجه بود. بخش عمده ای از این کسری مجدداً از طریق صندوق ذخیره ارزی تامین مالی گردید.

در شرایطی که تورم و تقاضا برای وجوه روند فزاینده ای پیدا کرده اند، بانک ها به منظور ارزیابی واقع بینانه تر مشتری ها و اعتبار پروژه آنها در یک تنگنا قرار گرفته اند. همچنین، در سال های اخیر بانک ها بابت وام های معوق شده تحت فشار بوده اند. نسبت تسهیلات معوق و پرداخت نشده به کل تسهیلات "عقود اسلامی" به طور تدریجی از ۶/۵٪ در سه سال پیش به ۹/۵٪ در نیمسال اول سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. بانک مرکزی چندین بار (به ویژه اوایل امسال، توسط رئیس کل پیشین بانک مرکزی) نگرانی خود را نسبت به این موضوع اعلام کرده است. رئیس جدید بانک مرکزی نیز از عزم بانک مرکزی برای محدود کردن اعطای وام توسط بانک مرکزی به سیستم بانکی به عنوان یکی از عوامل اصلی و موثر بر افزایش نقدینگی خبر داده است.

شاخص کل بازار بورس در پایان سال ۱۳۸۶ به ۱۰۰۸۲ واحد رسید که نسبت به پایان سال ۱۳۸۵ افزایشی معادل ۲/۷ درصد را نشان می دهد. در سال ۱۳۸۶ ارزش کل معاملات بورس رشدی معادل ۳۱/۲ درصد نسبت به ارزش معاملات سال قبل را شاهد بود. تعداد سهم معامله شده در بازار نیز نسبت به سال قبل از آن ۴۷/۷٪ رشد نشان می دهد. عرضه قابل توجه سهام از سوی دولت نکته قابل توجه در عملکرد بورس در سال ۱۳۸۶ محسوب می شود که باعث افزایش ارزش اسمی بازار شد. ولی کمبود نقدینگی در بازار در مجموع منجر به کاهش متوسط نسبت قیمت به درآمد در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته گردید.

درصد رشد				مقدار				
۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
۲۸/۷٪	۲۰/۸٪	۲۱/۹٪	۲۶/۴٪	۲۶۲۳/۲	۲۰۳۸/۴	۱۶۸۷/۹	۱۳۸۴/۸	GDP به قیمت جاری (تریلیون ریال)
۶/۹	۶/۵	۵/۴	۴/۸	۴۷۷/۷	۴۴۶/۹	۴۱۹/۷	۳۹۸/۲	GDP به قیمت ثابت ۱۳۷۶ (تریلیون ریال)
۳۱/۹	۱۵/۲	۴۸/۲	۳۲/۸	۸۱/۸	۶۲/۰	۵۳/۸	۳۶/۳	درآمد نفت (میلیارد دلار)
۱۳/۱	۱۶/۱	۱۲/۸	۲۹/۲	۵۶/۶	۵۰/۰	۴۳/۱	۳۸/۲	واردات (میلیارد دلار)
۳۵/۶	-۴/۸	۹۰/۵	۱۶۶	۲۱/۷	۱۶/۰	۱۶/۸	۸/۸	تراز پرداختها (میلیارد دلار)
-۲/۸	۹۳/۴	۱۵/۵	۲۹/۹	۱۵۶/۶	۱۶۱/۱	۸۳/۳	۷۲/۱	کسری بودجه (تریلیون ریال)
-	-	-	-	۱۰/۶٪	۱۱/۲٪	۱۱/۵٪	۱۰/۳٪	نرخ بیکاری
۳۵/۷	۴۱/۷	۳۸/۳	۳۷/۶	۱۶۶۳/۷	۱۲۲۶/۲	۸۶۵/۳	۶۲۵/۷	تسهیلات اعطایی به بخش خصوصی (تریلیون ریال)
۲۷/۷	۳۹/۴	۳۴/۳	۳۰/۲	۱۶۴۰/۳	۱۲۸۴/۲	۹۲۱/۰	۶۸۵/۹	نقدینگی (تریلیون ریال)
-	-	-	-	۱۸/۴٪	۱۲/۸٪	۹/۵٪	۱۵/۴٪	نرخ تورم (سال پایه = ۱۳۸۳)
-	-	-	-	۱۵/۶٪	۸/۲٪	۱۵/۵٪	۱۴/۰٪	نرخ تورم ماه پایانی سال
-	-	-	-	۶/۰٪	۱۰/۷٪	۴/۹٪	۵/۲٪	نسبت کسری بودجه به GDP

در سال جاری، تراز تجاری به حدود ۴۰/۹ میلیارد دلار رسید که در مقایسه با سال پیش از آن ۵۶/۹٪ درصد رشد نشان می دهد. حساب سرمایه به کمترین سطح خود (منفی ۱۲/۴ میلیارد دلار) طی پنج سال گذشته رسید. همچنین، تراز

پرداخت‌ها به ۲۱/۸ میلیارد دلار رسید که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۳۵/۸٪ افزایش داشت. با احتساب اشتباهات آماری، ۱۵/۱ میلیارد دلار به ذخایر ارزی در نیمسال اول امسال افزوده شده است.

بخش واقعی اقتصاد

آمارهای منتشره بانک مرکزی نشان می‌دهد که اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۶ حدود ۶/۹ درصد رشد داشت که ۰/۷ واحد درصد نسبت به سال قبل افزایش نشان می‌دهد. رشد اقتصاد ایران در فصل‌های سال به ترتیب ۵/۹٪، ۷/۰٪، ۷/۸٪، و ۶/۸٪ بود. به این ترتیب، تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ به رقم ۴۷۷/۷ تریلیون ریال رسید. تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری نیز به رقم ۲۶۲۳ تریلیون ریال رسید که ۲۸/۷٪ نسبت به سال گذشته رشد دارد.

بخش کشاورزی در سال مورد بررسی ۶/۲٪ رشد داشت که ۱/۵ واحد درصد بیشتر از رشد سال قبل است. با این ترتیب، ارزش افزوده این بخش به رقم ۶۶/۲ تریلیون ریال رسید. حدود ۵۰ درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی در فصل دوم بدست می‌آید و رشد ارزش افزوده این بخش در فصل دوم نقش تعیین کننده‌ای در رشد و رونق آن در کل سال دارد. در مجموع، ارزش افزوده این بخش حدود ۱۴٪ از ارزش افزوده تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت را تشکیل می‌دهد. سهم این بخش در رشد تولید ناخالص داخلی به ۰/۹٪ رسید که ۰/۲ واحد درصد بیشتر از سال قبل می‌باشد.

ارزش افزوده بخش صنایع و معادن که خود شامل زیر بخش‌های صنعت، معدن، ساختمان، و سایر (آب، برق و گاز) می‌شود، به میزان ۱۰/۸٪ افزایش یافت و به ۱۲۵/۱ تریلیون ریال رسید، که در مقایسه با رشد ارزش افزوده این بخش در سال قبل، ۲/۳ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. ارزش افزوده این بخش حدود ۲۵٪ از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد. سهم این بخش در رشد ارزش افزوده این بخش از ۲/۱٪ در سال گذشته به ۲/۷٪ در سال جاری رسیده است.

ارزش افزوده زیر بخش صنعت در سال مورد بررسی در مقایسه با سال قبل ۱۰/۸٪ رشد یافت و به ۹۱/۱ تریلیون ریال رسید که ۱/۲ واحد درصد پایین‌تر از رشد آن در سال گذشته بود. سهم این زیر بخش از رشد تولید ناخالص داخلی در حدود ۱/۶٪ است. بخش صنعت نسبت به در دسترس بودن مواد اولیه حساسیت زیادی دارد، و در صورتی که تحریم‌ها تشدید شوند، امکان آسیب‌پذیری این بخش وجود دارد.

در سال مورد بررسی، رشد مثبت بخش ساختمان ادامه یافت. رونق در بخش ساختمان در طول سال ادامه داشت و قیمت‌ها پس از چند دوره افزایش در اوایل تابستان، اواسط پاییز، و اسفند ۱۳۸۵، و نهایتاً در بهار ۱۳۸۶، به ثبات نسبی دست یافت. این بخش از سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۲ تا سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۳ (در تمام مقاطع فصلی) دارای رشد منفی نسبت به دوره‌های مشابه سال ماقبل خود بود، اما از سه ماهه نخست سال ۱۳۸۴ به بعد (به استثنای سه ماهه دوم سال ۱۳۸۴) رشد ارزش افزوده بخش ساختمان مثبت شده است. ارزش افزوده بخش ساختمان در سال مورد بررسی ۱۹/۶٪ افزایش یافت و به رقم ۲۳/۲ تریلیون ریال رسید که ۱۵/۹ واحد درصد (۴۳۰٪) بیشتر از سال قبل می‌باشد. سهم بخش ساختمان از رشد تولید ناخالص داخلی از ۰/۲٪ در سال گذشته به ۰/۹٪ در سال مورد بررسی افزایش یافت که نشان دهنده رونق خود این بخش در سال مورد بررسی می‌باشد. در سال مورد بررسی در مقایسه با سال قبل، تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره

۲۱/۱٪، و سطح کل زیر بنای طبقات ۵۰/۳٪ افزایش یافت. این نسبت‌ها در دوره مشابه سال گذشته به ترتیب ۱۷٪ و ۱۷/۱٪ بوده است.

در سال مورد بررسی، ارزش افزوده زیر بخش سایر (متشکل از برق، آب، و گاز) در سال مورد بررسی ۱۳/۶٪ نسبت به سال گذشته رشد یافت (در مقایسه با ۸/۴٪ رشد برای سال ما قبل از آن) و به رقم ۶/۱ تریلیون ریال رسید. سهم این بخش از رشد تولید ناخالص داخلی به ۰/۲٪ رسید.

در سال ۱۳۸۶، ارزش افزوده بخش نفت ۰/۸٪ افزایش یافت و به رقم ۴۷/۹ تریلیون ریال رسید که ۲/۲ واحد درصد نسبت به سال قبل کاهش نشان می‌دهد. پایین بودن رشد ارزش افزوده بخش نفت، عمدتاً به دلیل اندک بودن میزان سرمایه‌گذاری‌های جدید در حوزه نفت و استهلاک می‌باشد. سهم بخش نفت از رشد تولید ناخالص داخلی از ۰/۳٪ در سال ۱۳۸۵ به ۰/۱٪ در سال مورد بررسی کاهش یافته است.

در دوره مورد بررسی، ارزش افزوده بخش خدمات ۶/۸٪ رشد داشت که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل ۰/۳ واحد درصد افزایش داشته است. خدمات مهمترین بخش در تولید ناخالص داخلی می‌باشد و سهم آن حدود ۵۰ درصد ارزش تولید ناخالص داخلی کشور است. عموماً ارزش افزوده بخش خدمات در طول سال روند صعودی دارد، و فقط در سه ماهه سوم سال با اندکی کاهش مواجه می‌شود. سهم این بخش از رشد تولید ناخالص داخلی حدود ۳/۵٪ است.

بر اساس آمارهای بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت در سال مورد بررسی ۶٪ افزایش یافت و به رقم ۱۶۶/۱ تریلیون ریال رسید که ۲/۷ واحد درصد نسبت به سال قبل رشد نشان می‌دهد.

تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۱۳۷۶

مقدار (تریلیون ریال)			درصد تغییر (%)			سهم از تولید ناخالص داخلی (%)		سهم در رشد (واحد درصد)	
۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۵
کشاورزی	۵۹/۶	۶۲/۴	۶۶/۲	۹/۳	۴/۷	۶/۲	۱۳/۹	۰/۷	۰/۹
نفت	۴۶/۱	۴۷/۵	۴۷/۹	۰/۶	۳/۰	۰/۸	۱۰/۰	۰/۳	۰/۱
صنایع و معادن	۱۰۷/۵	۱۱۲/۹	۱۲۵/۱	۶/۸	۸/۶	۱۰/۸	۲۶/۲	۲/۱	۲/۷
صنعت	۷۶/۸	۸۴/۱	۹۱/۱	۷/۱	۹/۵	۸/۳	۱۹/۱	۱/۷	۱/۶
معادن	۳/۵	۴/۰	۴/۷	۱۰/۵	۱۳/۴	۱۷/۷	۱/۰	۰/۱	۰/۲
ساختمان	۱۸/۷	۱۹/۴	۲۳/۲	۴/۴	۳/۷	۱۹/۶	۴/۹	۰/۲	۰/۹
سایر (برق، گاز، و آب)	۴/۹	۵/۳	۶/۱	۶/۴	۸/۴	۱۳/۶	۱/۳	۰/۱	۰/۲
خدمات	۲۱۶/۰	۲۳۰/۱	۲۴۵/۸	۵/۶	۶/۵	۶/۸	۵۱/۴	۳/۴	۳/۵
کسر می‌شود: کارمزد احتسابی	۴/۸	۶/۰	۷/۳	۱۲/۰	۲۵/۸	۲۲/۲	۱/۳	۰/۳	۰/۳
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	۴۲۰/۶	۴۴۶/۹	۴۷۷/۷	۵/۶	۶/۲	۶/۹	۱۰۰	۶/۲	۶/۹
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۱۵۱/۷	۱۵۶/۷	۱۶۶/۱	-	۳/۳	۶/۰	۳۴/۷	۱/۳	۱/۸

بر اساس پیش بینی برنامه چهارم، متوسط رشد اقتصادی در سال‌های برنامه می‌بایست حدود ۸ درصد باشد تا نرخ بیکاری به سطح مورد نظر در سال پایانی برنامه (۸/۴٪) کاهش یابد.

وضع مالی دولت

بر اساس آخرین ارقام منتشره توسط بانک مرکزی، در سال ۱۳۸۶ مجموع درآمدهای دولت با ۵۹/۱ تریلیون ریال افزایش به ۴۷۳ تریلیون ریال رسید که ۱۴/۳٪ نسبت به سال قبل و ۲۲٪ نسبت به دو سال قبل (سال ۱۳۸۴) رشد داشت. در همین دوره هزینه‌های دولت با ۵۴/۶ تریلیون ریال افزایش به ۶۲۹/۶ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال قبل ۹/۵٪ و نسبت به دو سال قبل ۳۳/۷٪ افزایش داشت. بنابراین در پایان سال، کسری بودجه دولت به رقم ۱۵۶/۶ تریلیون ریال رسید که نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود ۲/۸٪ کاهش، و نسبت به دوره مشابه دو سال گذشته ۸۸٪ رشد دارد.

از مجموع ۴۷۳ تریلیون ریال درآمد دولت، سهم دولت از فروش نفت ۱۷۴/۸ تریلیون ریال بود که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۴/۴٪ (۸ تریلیون ریال) و نسبت به دوره مشابه دو سال گذشته ۶/۷٪ کاهش داشته است. برای اولین بار در چند سال اخیر، درآمد دولت از محل فروش نفت بیشترین سهم را از درآمدهای دولت نداشته است و درآمدهای مالیاتی توانست از آن پیشی بگیرد. سهم مستقیم نفت از درآمدهای دولت (بدون احتساب رقم شفاف سازی انرژی) از ۴۴/۲٪ سال قبل، به ۳۷٪ رسید، در حالی که سهم درآمدهای مالیاتی دولت از ۳۶/۶٪ در سال قبل، به ۴۰/۶٪ در سال مورد بررسی رسید.

در مجموع، درآمدهای نفتی دولت از چند بخش تشکیل شده است: درآمد مستقیم دولت از محل فروش دارایی‌های سرمایه‌ای (۱۷۴/۸ تریلیون ریال)، برداشت از حساب ذخیره ارزی (۱۰۷ تریلیون ریال)، ۵٪ مالیات بر درآمد شرکت‌های نفتی (۲۹/۲ تریلیون ریال)، مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی (۳/۶ تریلیون ریال)، سود علی الحساب دولت از ارزش نفت خام تولیدی (معادل ۴/۵٪ ارزش تولیدی نفت خام که در زیر فصل سایر درآمدها ذکر می‌شود)، درآمد بالقوه دولت بابت یارانه‌های انرژی (شفاف‌سازی) که انتشار نیافته است، و بالاخره افزایش درآمدهای مالیاتی دولت از محل مالیات بر واردات که به صورت غیرمستقیم به واسطه افزایش درآمدهای نفتی کشور حاصل می‌شود. بدون در نظر گرفتن دو رقم آخر، در مجموع ۳۴۱ تریلیون ریال از مجموع هزینه‌های دولت از محل درآمدهای نفتی بوده است که معادل ۵۴٪ کل هزینه‌های دولت در دوره مورد بررسی می‌باشد. این رقم در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب برابر با ۶۵/۸٪ و ۶۸٪ بوده است. بدین ترتیب میزان وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی در دوره مورد بررسی نسبت به دوره مشابه سال قبل کاهش یافته است.

در سال مورد بررسی، درآمدهای مالیاتی دولت با ۴۰/۲ تریلیون ریال افزایش (۲۶/۵٪) به رقم ۱۹۱/۸ تریلیون ریال رسید. در دوره مورد بررسی، سهم مالیات‌های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی دولت به ۶۵/۹٪ درصد رسید که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، ۱/۵ واحد درصد افزایش دارد. درصد تحقق درآمدهای مالیاتی مستقیم حدود ۱/۲٪ بیش از رقم پیش بینی شده در بودجه بوده است. از این میان، نزدیک به ۷۴/۲٪ درآمد مالیات‌های مستقیم از مالیات بر شرکت‌ها بدست آمد. در این بخش، مالیات بر عملکرد شرکت نفت به میزان ۲۹/۲ تریلیون ریال، معادل ۳۱/۶٪ از مجموع مالیات بر اشخاص حقوقی، بزرگترین سهم را از مالیات بر اشخاص حقوقی داشته است. درآمدهای مالیاتی دولت از محل مالیات غیر مستقیم در دوره مورد بررسی با ۱۱/۶ تریلیون ریال افزایش (۲۱/۴٪) به ۶۵/۵ تریلیون ریال رسید. در بین مالیات‌های غیر مستقیم،

بیشترین درآمد دولت از مالیات بر واردات حاصل شد که با ۹ تریلیون ریال (۲۲/۶٪) افزایش به ۴۸/۸ تریلیون ریال رسید. بدین ترتیب سهم آن از کل مالیات‌های غیر مستقیم به ۷۴/۵ درصد رسید که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۰/۷٪ افزایش داشته است. نکته جالب توجه اینکه در میان اجزای تشکیل دهنده مالیات غیر مستقیم، بیشترین رشد مربوط به «حق اشتراک تلفن‌های خودکار» و «شماره گذاری خودرو» است که به ترتیب با ۶۵/۱٪ و ۳۱٪ رشد نسبت به دوره مشابه سال قبل، به ۲/۷ و ۱/۸ تریلیون ریال رسیده است.

آخرین بخش درآمدهای دولت مربوط به قلم «سایر» می‌باشد. این قلم تا سال ۱۳۸۴ شامل دو بخش بود، یک بخش شامل درآمد دولت از وضع عوارض و فروش کالا و خدمات بود که معمولاً رقم کوچکی است، و بخش دوم شامل رقم شفاف سازی یارانه حامل‌های انرژی بود که از مابه التفاوت قیمت فروش حامل‌های انرژی به قیمت‌های دولتی و قیمت‌های بین‌المللی بدست می‌آمد. از سال ۱۳۸۵، رقم مربوطه در گزارش‌های آماری وضعیت بودجه عمومی دولت منتشر نمی‌شود. البته بر اساس اصلاحیه‌ای که مجلس به بودجه ۱۳۸۷ اعمال نموده است، در سال جدید رقم شفاف سازی انرژی در نظر گرفته شده است.

در سال مورد بررسی، سایر درآمدهای دولت با ۲۶/۹ تریلیون ریال (۳۳/۸٪) افزایش به رقم ۱۰۶/۴ تریلیون ریال رسید. این قلم از درآمدهای دولت ۳۲/۶٪ بیش از رقم پیش بینی شده در بودجه محقق شده است. در ضمن، حدود ۴۷٪ از این رقم، در سه ماهه پایانی سال محقق شده است. این روند در طول سالیان گذشته نیز دیده می‌شود. اقلام تشکیل دهنده این بخش از درآمدهای دولت، شامل سود علی الحساب دولت از ارزش نفت خام تولیدی (۴/۵٪)، و سود سهام شرکت‌های دولتی (شامل شرکت نفت) است.

در سال مورد بررسی، هزینه‌های دولت در مقایسه با سال گذشته ۹/۵٪ و در مقایسه با سال ۱۳۸۴ حدود ۳۴٪ رشد داشت. از این میان، هزینه‌های جاری دولت با ۵/۵ تریلیون ریال افزایش (۱/۳٪) به رقم ۴۲۱/۳ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با رشد سال گذشته، ۲۴/۴ واحد درصد کاهش دارد. هزینه‌های عمرانی با ۲/۲ تریلیون ریال (۱/۵٪) افزایش به رقم ۱۴۷/۷ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با رشد سال گذشته، ۲۲/۲ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. سهم هزینه‌های جاری دولت از کل هزینه‌ها در حدود ۶۷ درصد است که نسبت به سال قبل ۵ واحد درصد کاهش داشته است. سهم هزینه‌های عمرانی نیز از ۲۵/۳٪ در سال گذشته به ۲۳/۵٪ در سال مورد بررسی کاهش یافته است. کاهش همزمان سهم هزینه‌های جاری و عمرانی به دلیل افزایش سهم تملک دارایی‌های مالی دولت (که محل جبران کسری بودجه نیز می‌باشد) است.

قسمت آخر هزینه‌های دولت مربوط به تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت دیون و بدهی‌های مالی) است. در مقایسه با دوره مشابه سال ۱۳۸۵، رقم تملک دارایی‌های مالی دولت با ۴۶/۹ تریلیون ریال افزایش (۳۴۴٪) به رقم ۶۰/۶ تریلیون ریال رسید. رقم پیش بینی شده در بودجه سال ۱۳۸۶ برای تملک دارایی‌های مالی ۵۵/۶ تریلیون ریال می‌باشد که درصد تحقق آن ۱۰۹٪ است.

بدین ترتیب، کسری بودجه دولت در سال مورد بررسی نسبت به سال قبل با ۴/۴ تریلیون ریال کاهش (۲/۸٪) به رقم ۱۵۶/۶ تریلیون ریال رسید. همانند سال‌های اخیر، مهمترین منبع تامین کسری بودجه دولت، برداشت از حساب ذخیره ارزی است که سهمی حدود ۶۸٪ را به خود اختصاص داده است. پس از حساب ذخیره ارزی، به ترتیب واگذاری شرکت‌های

باید توجه داشت که در مورد کسری بودجه دولت دو دیدگاه قابل ذکر است. از دیدگاه اول می‌توان ادعا نمود که دولت کسری بودجه اندکی دارد که حدود ۳۰٪ کسری بودجه فعلی است، زیرا حدود ۷۰٪ کسری بودجه از محل برداشت از حساب ذخیره ارزی صورت می‌گیرد که تفاوتی با سهم مستقیم دولت از محل فروش نفت ندارد. اما از دیدگاه دیگر، کسری بودجه بسیار بیشتر از ارقام ذکر شده است و تمامی درآمدهای دولت از محل فروش نفت (به عنوان یک ثروت) که شامل درآمد مستقیم، مالیات بر عملکرد شرکت نفت، برداشت از حساب ذخیره ارزی، و رقم شفاف سازی انرژی می‌شود، باید از درآمدهای دولت کسر شود. بنا بر این دیدگاه، کسری بودجه به دو یا سه برابر رقم فعلی افزایش می‌یابد.

منابع تامین کسری بودجه دولت

۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		
عملکرد	بودجه	عملکرد	بودجه	عملکرد	بودجه	
۳/۱	۳/۲	۳/۱	۵/۱	۸/۲	۶/۱	فروش اوراق مشارکت
۰/۸	۲/۱	۰/۴	۳/۰	۰/۸	۲/۷	استقراض خارجی
۲۱/۰	۳۰/۹	۰/۵	۴/۵	۲/۱	۲۶/۰	واگذاری شرکت‌های دولتی
۶۸/۳	۵۷/۵	۸۸/۵	۸۳/۶	۸۳/۳	۶۱/۰	برداشت از حساب ذخیره ارزی
۶/۷	۶/۲	۷/۵	۳/۷	۵/۶	۴/۳	سایر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع منابع تامین مالی

وضعیت مالی دولت

(تریلیون ریال)

ترکیب (درصد)			رشد (درصد)			تغییر	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۸۶	۸۵	۸۴	۸۵ به ۸۶	۸۴ به ۸۵	۸۴ به ۸۳	۸۵ به ۸۶				
درآمدها										
۳۷/۰	۴۴/۲	۴۸/۳	-۴/۴	-۲/۴	۲۳/۷	-۸/۰	۱۷۴/۸	۱۸۲/۸	۱۸۷/۳	نفت و گاز
۴۰/۶	۳۶/۶	۳۴/۷	۲۶/۵	۱۲/۷	۵۹/۴	۴۰/۲	۱۹۱/۸	۱۵۱/۶	۱۳۴/۶	مالیات
۲۲/۵	۱۹/۲	۱۷/۰	۳۳/۸	۲۰/۸	-۶۰/۷	۲۶/۹	۱۰۶/۴	۷۹/۵	۶۵/۸	سایر درآمدها
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۴/۳	۶/۸	-۳/۸	۵۹/۱	۴۷۳/۰	۴۱۳/۹	۳۸۷/۷	جمع درآمدها
هزینه‌ها										
۶۶/۹	۷۲/۳	۷۰/۳	۱/۳	۲۵/۷	-۱۲/۹	۵/۵	۴۲۱/۳	۴۱۵/۸	۳۳۰/۹	جاری
۲۳/۵	۲۵/۳	۲۵/۰	۱/۵	۲۳/۷	۸۴/۰	۲/۲	۱۴۷/۷	۱۴۵/۶	۱۱۷/۶	سرمایه‌ای
۹/۶	۲/۴	۴/۸	۳۴۴/۳	-۳۹/۳	-۲۸/۰	۴۶/۹	۶۰/۶	۱۳/۶	۲۲/۵	تملک دارایی‌های مالی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۹/۵	۲۲/۱	-۰/۹	۵۴/۶	۶۲۹/۶	۵۷۵/۰	۴۷۱/۰	جمع هزینه‌ها
			-۲/۸	۹۳/۳	۱۵/۶	۴/۴	-۱۵۶/۶	-۱۶۱/۱	-۸۳/۳	مازاد / کسری بودجه
تامین مالی										
۳/۱	۳/۱	۸/۲	-۱/۹	-۲۷/۰	-۴۴/۶	-۰/۱	۴/۹	۵/۰	۶/۸	فروش اوراق مشارکت
۰/۸	۰/۴	۰/۸	۸۳/۲	۷/۵	۱۱۷/۸	۰/۶	۱/۲	۰/۷	۰/۶	استقراض خارجی
۲۱/۰	۰/۵	۲/۱	۳۹۲۶/۰	-۵۴/۲	-۳۶/۵	۳۲/۱	۳۳/۰	۰/۸	۱/۸	واگذاری شرکت‌های دولتی*
۶۸/۳	۸۸/۵	۸۳/۳	-۲۵/۰	۱۰۵/۵	۸/۸	-۳۵/۶	۱۰۷/۰	۱۴۲/۶	۶۹/۴	برداشت از حساب ذخیره ارزی
۶/۷	۷/۵	۵/۶	-۱۲/۳	۱۵۶/۱	۲۱۲/۵	-۱/۵	۱۰/۵	۱۲/۰	۴/۷	سایر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	-۲/۸	۹۳/۳	۳/۳	-۴/۴	۱۵۶/۶	۱۶۱/۱	۸۳/۳	جمع منابع تامین مالی
			-۳۳/۳	-۱۸/۷	۷۷/۰	۶۱/۵	-۱۲۳/۱	-۱۸۴/۷	-۲۲۷/۱	تراز عملیاتی
			-۲۷/۳	-۸۴/۶	۱۷۶/۶	-۱۰/۲	۲۷/۱	۳۷/۲	۲۴۲/۰	تراز حساب سرمایه
			-۳۴/۸	-۱۰۹۲/۸	-۱۳۶/۳	۵۱/۴	-۹۶/۱	-۱۴۷/۴	۱۴/۸	جمع
مالیات‌ها										
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۶/۵	۱۲/۷	۵۹/۴	۴۰/۲	۱۹۱/۸	۱۵۱/۶	۱۳۴/۶	مالیات مستقیم
۶۵/۹	۶۴/۴	۶۲/۴	۲۹/۳	۱۶/۳	۱۰۰/۶	۲۸/۶	۱۲۶/۳	۹۷/۷	۸۴/۰	مالیات معوقه و عملکرد سال ۸۵
			۵۴/۴	۵۶/۰	۱۱۰/۵	۷/۵	۲۱/۳	۱۳/۸	۸/۸	شرکتهای دولتی
			۱۱/۹	-۱۸/۰	-	۳/۱	۲۹/۲	۲۶/۱	۳۱/۹	مالیات عملکرد نفت
			۲۲/۰	۲۸/۲	۱۹/۱	۴/۹	۲۷/۴	۲۲/۴	۱۷/۵	مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی
۳۴/۱	۳۵/۶	۳۷/۶	۲۱/۴	۶/۷	۱۸/۹	۱۱/۶	۶۵/۵	۵۳/۹	۵۰/۵	مالیات غیر مستقیم
			۲۲/۶	۱۰/۷	۸/۷	۹/۰	۴۸/۸	۳۹/۸	۳۶/۰	مالیات بر واردات
			۱۸/۰	-۳/۲	۵۴/۶	۲/۵	۱۶/۷	۱۴/۱	۱۴/۶	مالیات بر کالاها و خدمات

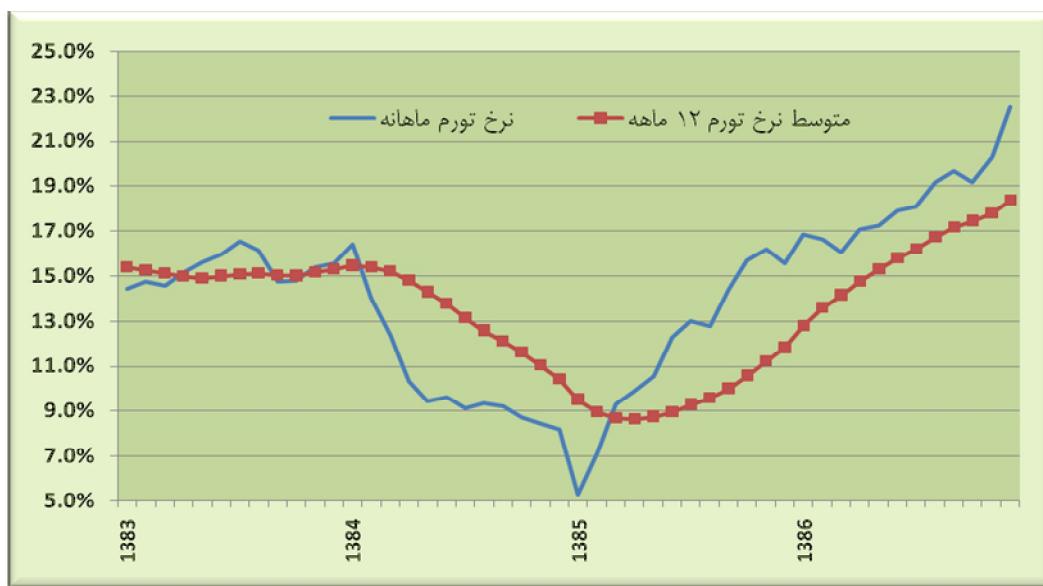
* واگذاری شرکتهای دولتی اشاره به بحث خصوصی سازی دارد.

روند قیمت‌ها

متوسط نرخ تورم (شاخص هزینه زندگی) در سال ۱۳۸۶ به ۱۸/۴ درصد رسید که ۶/۵ واحد درصد بیشتر از نرخ تورم سال قبل از آن (۱۱/۹ درصد) بود. به این ترتیب متوسط نرخ تورم امسال نسبت به سال قبل، حدود ۵۵٪ رشد داشته است. متوسط نرخ تورم در سال ۱۳۸۶ حدود ۸/۵ واحد درصد بیشتر از متوسط نرخ تورم پیش‌بینی شده برای سال‌های برنامه چهارم توسعه (۹/۹ درصد) می‌باشد که حدود ۸۶٪ انحراف از برنامه می‌باشد. نرخ تورم ماه اسفند ۱۳۸۶ در مقایسه با ماه مشابه سال قبل، به ۲۲/۵٪ رسید که در مقایسه با نرخ تورم ماه اسفند ۱۳۸۵ به ماه اسفند ۱۳۸۴، ۶/۹ واحد درصد (۴۴/۷ درصد) افزایش داشته است. نرخ تورم در ماه‌های سال ۱۳۸۶ در مقایسه با ماه‌های مشابه سال قبل به ترتیب ۱۶/۸٪، ۱۶/۶٪، ۱۶/۱٪، ۱۷/۱٪، ۱۷/۳٪، ۱۷/۹٪، ۱۸/۱٪، ۱۹/۱٪، ۱۹/۶٪، ۱۹/۲٪، ۲۰/۲٪ و ۲۲/۵٪ بوده است.

با توجه به روند صعودی نرخ تورم در سال مورد بررسی، استناد به متوسط نرخ تورم ۱۲ ماهه برای نشان دادن نرخ تورم سال اندکی جای تامل دارد. در واقع در شرایطی که نرخ ماهانه تورم روند اکیدا صعودی دارد، نرخ تورم ماه پایانی سال نشانگر بهتری از وضعیت نرخ تورم سال خواهد بود.

روند نرخ تورم در دوره ۸۶-۱۳۸۳

افزایش نرخ تورم را طی سال جاری می‌توان نتیجه کاهش نرخ‌های سود بانکی در دو سال گذشته (۱۳۸۵ و ۱۳۸۶)، افزایش بیش از پیش حجم اعتبارات (و در نتیجه نقدینگی)، و عدم اتخاذ سیاست پولی مناسب دانست. از طرف دیگر، تسهیلات تکلیفی و هجوم مردم برای دریافت تسهیلات ارزان قیمت باعث شد تا میزان استقراض بانک‌ها از بانک مرکزی به شدت افزایش یابد که این امر به نوبت خود باعث افزایش پایه پولی و به تبع آن نقدینگی و تورم گردید. در همین راستا، رئیس کل جدید بانک مرکزی از محدود کردن اعطای وام به سیستم بانکی خبر داده است. باید به این نکته مهم توجه نمود که نرخ تورم در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ به دلیل واردات از محل درآمدهای نفتی (که به دلیل افزایش قابل توجه قیمت نفت

می‌توان از آن به عنوان موهبت بزرگ یاد کرد)، وجود جیره بندی (انواع سهمیه‌بندی‌ها)، و پرداخت یارانه سرکوب شده است.

همان گونه که در گزارش پیشین اشاره شد، بانک مرکزی در سال جاری اقدام به تغییر سال پایه شاخص هزینه زندگی از ۱۳۷۶ به ۱۳۸۳ و همچنین ترکیب و تعداد گروه‌های کالاها و خدمات نموده است. در سال پایه جدید با وارد کردن اقلامی مانند هزینه‌های اینترنت، موبایل و اتومبیل‌های جدیدی که وارد بازار شده است، تعداد اقلام مشمول شاخص از ۳۱۰ قلم به ۳۵۹ قلم افزایش داشته و وزن اقلام تغییر یافته است.

مقایسه نرخ تورم گروه‌های کالایی در اسفند ماه سال جاری نسبت به ماه مشابه سال قبل، نشان می‌دهد که بیشترین افزایش مربوط به گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها می‌باشد که با وزن ۲۸/۶٪، ۲۶/۹٪ افزایش داشته است. این گروه در دوره مشابه سال قبل، ۱۵/۹٪ رشد داشته است که به معنی افزایش ۷۰٪ در نرخ تورم این گروه می‌باشد. پس از آن، گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ۲۴/۷٪ افزایش و وزن ۲۸/۵٪ قرار دارد. افزایش قیمت این گروه نیز در اسفند ۱۳۸۵ نسبت به اسفند ۱۳۸۴، حدود ۲۰/۷٪ بوده است که به معنی افزایش ۲۰٪ در نرخ تورم این گروه می‌باشد. گروه حمل و نقل نیز به عنوان سومین وزنه مهم در سبد خانوار، با وزن ۱۱/۹۷٪ حدود ۱۸/۴٪ رشد داشته است که در مقایسه با رشد ۷/۷٪ در دوره مشابه سال قبل، حاکی از رشد ۱۴۰٪ در نرخ تورم این گروه دارد. در همین راستا، گروه بهداشت و درمان با وزن ۵/۵٪ در سبد خانوار، ۱۹/۹٪ رشد داشته است که در مقایسه با نرخ تورم ماه اسفند سال گذشته (۱۴/۵٪) نرخ تورم این گروه ۳۷٪ رشد دارد.

برای اطلاعات بیشتر، در جدول زیر، نرخ تورم ماه به ماه، و میانگین نرخ تورم برای دو سال اخیر آمده است.

نرخ تورم ماهانه و میانگین دوازده ماهه بر اساس سال پایه ۱۳۸۳

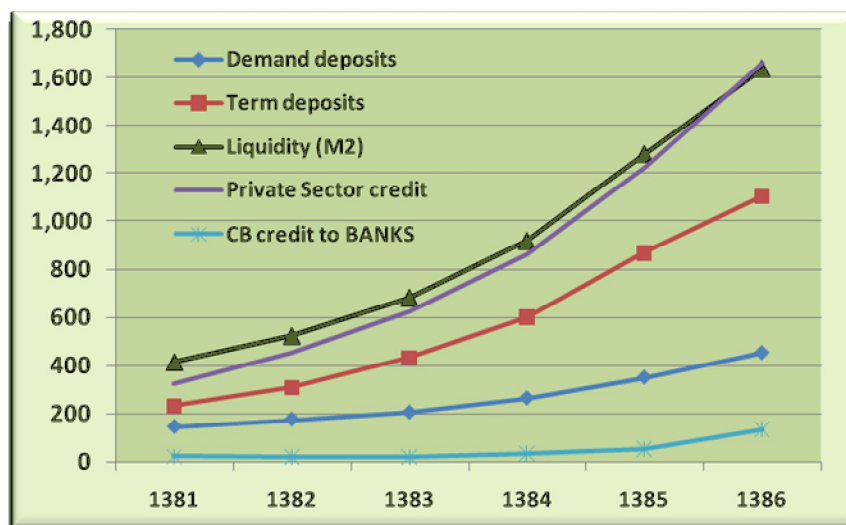
نرخ تورم	سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
ماه به ماه (%)	۱۳۸۵	۵/۳	۷/۱	۹/۳	۹/۹	۱۰/۶	۱۲/۳	۱۳/۰	۱۲/۸	۱۴/۴	۱۵/۷	۱۶/۲	۱۵/۶
	۱۳۸۶	۱۶/۸	۱۶/۶	۱۶/۱	۱۷/۱	۱۷/۳	۱۷/۹	۱۸/۱	۱۹/۱	۱۹/۶	۱۹/۲	۲۰/۲	۲۲/۵
	رشد (%)	۲۱۷/۰	۱۳۳/۸	۷۳/۱	۷۲/۷	۶۳/۲	۴۵/۵	۳۹/۲	۴۹/۲	۳۶/۱	۲۲/۳	۲۴/۷	۴۴/۲
میانگین ۱۲ ماهه (%)	۱۳۸۵	۹/۵	۸/۹	۸/۷	۸/۶	۸/۷	۸/۹	۹/۳	۹/۶	۱۰/۰	۱۰/۶	۱۰/۲	۱۱/۸
	۱۳۸۶	۱۲/۸	۱۳/۶	۱۴/۲	۱۴/۸	۱۵/۴	۱۵/۸	۱۶/۲	۱۶/۸	۱۷/۲	۱۷/۵	۱۷/۸	۱۸/۴
	رشد (%)	۳۴/۷	۵۲/۸	۶۳/۲	۷۲/۱	۷۷/۰	۷۷/۵	۷۴/۲	۷۵/۰	۷۲/۰	۶۵/۱	۷۴/۵	۵۵/۹

ذکر نکاتی در خصوص رشد سایر شاخص‌های قیمت جالب به نظر می‌رسد. در سال ۱۳۸۶، شاخص قیمت دستمزد کارگران ساختمانی ۳۰/۵٪ رشد داشت که این نرخ در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱۸/۶٪ و ۱۸/۱٪ بوده است. در این میان، نرخ رشد شاخص دستمزد بنا و کارگر ساده نیز به ترتیب ۳۳٪ و ۴۳٪ بوده است که در سال ۱۳۸۵ به ترتیب ۱۷٪ و ۱۶/۲٪ بوده است.

بخش پولی

در نیمه دوم سال ۱۳۸۶ نرخ رشد شاخص‌های مهم پولی کاهش یافت درحالی که در نیمه اول سال در ادامه روند افزایشی سال گذشته، نرخ رشد این شاخص‌ها فزاینده بود. به این ترتیب حجم نقدینگی در پایان سال به ۱۶۴۰ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با سال قبل ۲۷/۷ درصد رشد داشت. این درحالی است که نرخ رشد حجم نقدینگی در نیمه اول سال و سال قبل به ترتیب ۳۶/۹ و ۳۴/۹ درصد بوده است. در این سال اعتبارات بخش خصوصی ۳۵/۷ درصد افزایش یافت و به ۱۶۶۴ تریلیون ریال رسید. در صورتی که نرخ رشد اعتبارات در نیمه اول سال ۴۱/۳٪ و در سال قبل ۴۱/۷ درصد (بالاترین رشد اعتبارات در سالهای اخیر) بوده است. اعتبارات بانک مرکزی به بانک‌ها که در نیمه اول سال در مقایسه با سال قبل با یک رشد بی‌سابقه ۱۷۵٪ مواجه بود، در نیمه دوم سال به رشد خود ادامه داد اما نرخ رشد آن کمی کاهش یافت و به ۱۵۰٪ در سال رسید.

روند متغیرهای پولی

در سال مورد بررسی، اگرچه مطالبات بانک مرکزی از مؤسسات دولتی به میزان ۲۴/۲ درصد رشد داشت، مطالبات بانک مرکزی از دولت با کاهش ۶ درصدی مواجه بود. در عمل در سال‌های اخیر میزان استقراض مستقیم دولت از بانک مرکزی تقریباً ثابت مانده است. دلیل اصلی این امر آن است که دولت به جای تأمین مالی کسری بودجه خود، از یک سو از حساب ذخیره ارزی برداشت می‌نماید و از سوی دیگر بانک‌ها را موظف نموده است که قسمت بیشتری از منابع خود را به تسهیلات تکلیفی اختصاص دهند (مانند تسهیلات اختصاص یافته به بنگاه‌های کوچک و متوسط (S.M.E)، تسهیلات مربوط به مناطق محروم و غیره). به این ترتیب در نهایت بانک‌ها با کمبود منابع مواجه شده و به ناچار به استقراض از بانک مرکزی شدند که از دیدگاه آثار تورمی هیچ تفاوتی با استقراض دولت از بانک مرکزی نخواهد داشت.

طی سال ۱۳۸۶، استقراض بانک‌ها از بانک مرکزی به رشد خود ادامه داد، اما نرخ رشد نیمه دوم سال از نیمه اول کمتر بود (۱۵۰ درصد در مقابل ۱۷۵ درصد). نکته قابل توجه در این رابطه آن است که در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۳ میزان اعتبارات بانک مرکزی به بانک‌ها از ۲۴/۳ به ۲۱/۵ تریلیون ریال کاهش یافت در حالی که در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به

میزان ۳۵/۹ و ۵۴/۹ تریلیون ریال جهش پیدا کرد. در سال ۱۳۸۶ این روند افزایش به شدت قوت گرفت به شکلی که این میزان در سه ماهه اول، دوم و سوم سال به ترتیب به ارقام ۸۶/۹، ۱۰۵/۹ و ۱۳۴/۸ تریلیون ریال رسید و در آخر سال با ۸۲/۱ تریلیون ریال افزایش به میزان ۱۳۷ تریلیون ریال رسید. اگر هیچ عامل دیگری را در نظر نگیریم، قدرت نهفته در این پول پرقدرت که به اقتصاد تزریق شده است، چیزی در حدود ۳۷۰ تریلیون ریال خواهد بود. این رقم آنقدر بزرگ است که به راحتی می‌تواند افزایش در نقدینگی (۳۵۶/۱ تریلیون ریال) را توجیه کند.

همان‌گونه که پیش از نیز اشاره شد، ظاهراً علت رشد کاهنده متغیرهای پولی در سه ماهه سوم و چهارم سال ۱۳۸۶ اظهارات رئیس جدید بانک مرکزی مبنی بر بکارگیری ابزارهای پولی مناسب در جهت فرونشاندن تورم فزاینده، می‌باشد. نیاز به برخی از این اقدامات مانند محدود کردن استقراض از بانک مرکزی و یا منطقی‌تر نمود ساختار نرخ بهره به روشنی احساس می‌شود. اما نگرانی‌های دیگری نیز در راستای اثربخشی سیاست‌های پولی وجود دارد که بحث "چک بانک"ها و یا افزایش بی‌رویه تعداد مؤسسات مالی بدون مجوز بانک مرکزی از این دسته نگرانی‌ها هستند.

"چک بانک"ها درحقیقت چک‌های تضمین‌شده با ارزش از پیش تعیین‌شده‌ای هستند که عموماً برای مبالغ بالا توسط بانک‌ها منتشر می‌شوند و براساس مجوز بانک مرکزی قابل پرداخت به آورنده آن می‌باشند. در دوران تورمی رواج این چک‌ها بیشتر می‌شود، زیرا ارزش اسکناس‌های منتشرشده توسط بانک مرکزی به علت تورم در حال کاهش است. به طور قطع در دوران تورمی مردم برای انجام مبادلات خود با نیاز روزافزون به اسکناس مواجه هستند و اگر اسکناس با مقادیر بالا چاپ نشود رواج اوراقی مانند چک پول امری بدیهی است. میزان چک‌پول‌های منتشرشده در آغاز سال ۱۳۸۶ برابر با ۱۴۰ تریلیون ریال بوده است که تقریباً برابر با یک سوم کل حجم پول می‌باشد. درضمن بانک‌ها موظفند صرفاً ۱۷ درصد از این میزان را به عنوان ذخیره قانونی نزد بانک مرکزی نگه دارند.

در رابطه با مؤسسات مالی بدون مجوز مشکل اساسی در این است که اطلاعات درستی در رابطه با حجم فعالیت این مؤسسات وجود ندارد. به طور کلی این مؤسسات اجازه فعالیت خود را از منابع مختلفی کسب کرده‌اند که تعدا قابل توجهی از آنها به تازگی برای گرفتن مجوز از بانک مرکزی اقدام نموده‌اند. تعداد کمی از این دسته نیز ترازنامه خود را به صورت استاندارد منتشر نموده‌اند و اطلاعاتی را نیز در اختیار بانک مرکزی قرار داده‌اند اما این امر به صورت یک قاعده کلی برای تمامی این مؤسسات درنیامده است. همین موضوع یکی دیگر از نگرانی‌های اعلام‌شده از دیدگاه بانک مرکزی است.

در طی سال ۱۳۸۶ به نظر می‌رسد، یک وقفه زمانی میان اثر رشد نقدینگی بر رشد شاخص قیمت وجود دارد. به طوری که طول سال نرخ رشد سالانه نقدینگی به تدریج کاهش یافت، اما افزایش نرخ رشد قیمت‌ها ادامه یافت.

در طول سال مورد بررسی، کل سپرده‌ها ۲۷/۶ درصد افزایش یافت و به ۱۵۶۰/۸ تریلیون ریال رسید. به این ترتیب رشد سپرده‌ها در کل سال نسبت به رشد شش ماهه اول سال (۳۷/۷٪) و رشد سال قبل (۴۰/۵) کمتر بوده است. رشد سپرده‌ها در سال ۱۳۸۶ ناشی از ۲۹/۱ درصد در رشد سپرده‌های دیدرایی و ۲۷ درصد رشد در سپرده‌های مدت دار بود. درمجموع سهم سپرده‌های مدت دار در نقدینگی از ۵۵ درصد در سال ۱۳۷۸ به ۶۷ درصد در پایان سال ۱۳۸۶ رسیده است.

در روند افزایش سپرده‌ها از سال ۱۳۸۰ رشد سپرده‌های مدت‌دار همواره از رشد سپرده‌های دیداری بیشتر بود، اما در سال ۱۳۸۶ رشد سپرده‌های دیداری از مدت‌دار سبقت گرفت. این تغییر در ترکیب نقدینگی نکته قابل توجهی است زیرا به معنی افزایش قابلیت نقدشوندگی آن می‌باشد. درحقیقت به نظر می‌رسد یک تغییر جهت کلی در اقتصاد به سمت ساختار دارایی‌های نقدتر وجود داشته است. این پدیده تا حد زیادی ناشی از سیاست‌های نرخ بهره و ناطمینانی‌های حاصل از غیرقابل پیش‌بینی بودن آن، می‌باشد.

در میان سپرده‌های مدت‌دار سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت ۴۰/۱ درصد رشد داشته که رشد قابل توجهی است. درحقیقت برای اولین بار در دهه ۸۰، در ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری، سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت جایگزین بلندمدت شده است. به این ترتیب به نظر می‌رسد که این دسته از سپرده‌ها بهترین بازده را نسبت به انواع دیگر سپرده برای سپرده‌گذاران فراهم نموده است و درنتیجه در این سال به پرترفدارترین وسیله برای جبران کاهش ارزش پول تبدیل شده است.

در سال ۱۳۸۶ نقدینگی هم از دیدگاه حجم هم از دیدگاه ترکیب در این سال تغییر کرده است به این صورت که روند کاهشی سهم سپرده‌های دیداری در کل سپرده‌ها متوقف شد و رشد سپرده‌های دیداری ۲/۱ درصد بیشتر از سپرده‌های مدت‌دار بود. سهم اسکناس و مسکوکات در نقدینگی در سال‌های اخیر رفته رفته کاهش یافته است به صورتی که از ۹/۱ درصد در سال ۱۳۸۰ درنیمه دوم سال ۱۳۸۶ به ۳/۹ درصد کاهش یافت اما در آخر سال ۱۳۸۶ به ۴/۹ درصد افزایش یافت.

نرخ رشد حجم پول (M1) در سال ۱۳۸۶ برابر با ۲۹/۲ درصد بود که برای اولین بار از سال ۱۳۷۹ بیشتر از نرخ رشد نقدینگی بود. این پدیده که در سه ماهه چهارم سال رخ داد ناشی از نرخ رشدهای استثنایی دو جزء حجم پول یعنی سپرده‌های دیداری و اسکناس و مسکوک دست مردم در این دوره می‌باشد.

استفاده از کارت‌های بانکی یک نکته اساسی است که در رابطه با حجم پول (M1) باید در نظر گرفته شود. درحقیقت از آنجاییکه استفاده از کارت‌های بانکی مرسوم شده است، تمام سپرده‌هایی که توسط کارت‌ها قابل انتقال باشند، باید به عنوان بخشی از حجم پول (M1) به حساب بیایند. این درحالی است که برای کلیه این حساب‌ها و اژه حساب‌های پس‌انداز به کار برده می‌شود. همین استدلال برای حساب‌های پشتیبان که به منظور رفع کسری در حساب جاری به کار برده می‌شوند، نیز صادق است. در مجموع این عوامل به علاوه حجم فعالیت مؤسسات مالی بدون مجوز تحلیل‌های مالی ما را به طور اساسی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در این میان، اعتبارات بخش خصوصی ۳۵/۷ درصد افزایش داشت و به میزان ۱۶۶۴ تریلیون ریال رسید که ۴۳۸ تریلیون ریال از سال گذشته بیشتر بود که نشانه افزایش شدید تقاضا برای تسهیلات بانکی می‌باشد. به طور همزمان نسبت اعتبارات بخش خصوصی به سپرده‌های آن بخش، به رقم بی‌سابقه ۱/۰۷ رسید. با فرض آنکه تغییر قابل توجهی در سرمایه بانک‌ها رخ نداده بود، این امر باید به طور عمده ناشی از استقراض از بانک مرکزی باشد که موقعیت همراه با ریسکی را برای بانک‌ها فراهم می‌نماید.

به این ترتیب به نظر می‌رسد که در نرخ‌های حاضر تقاضای اعتبارات از عرضه آن بیشتر است درحالی که سیستم بانکی به طور کامل از منابع خود استفاده کرده است. این امر به روشنی اثر سیاست ثابت نگاه‌داشتن نرخ بهره در یک نرخ غیر واقعی و پایین را نشان می‌دهد. یکی دیگر از عواملی که افزایش حجم اعتبارات را تقویت می‌کند، همان‌گونه که پیش از این نیز اشاره شد، سیاست سخاوتمندانه وام‌دهی بانک مرکزی به بانک‌ها است. به این ترتیب حجم استقراض بانک‌ها از بانک مرکزی در سال ۱۳۸۶، ۱۵۰ درصد رشد داشت و در آخر سال به ۱۳۷ تریلیون ریال رسید.

تغییرات میل به پس انداز (درصد)

۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۳/۹٪	۴/۲٪	۳/۵٪	۲/۱٪	۲/۸٪	۳/۷٪	تغییر نسبت حساب جاری به GDP
۹/۰٪	۱۳/۱٪	۱۰/۱٪	۸/۹٪	۶/۸٪	۶/۲٪	تغییر نسبت حساب پس‌انداز به GDP
۱۲/۹٪	۱۷/۳٪	۱۳/۶٪	۱۱/۱٪	۹/۶٪	۹/۹٪	تغییر نسبت کل حساب‌ها به GDP

متغیرهای عمده پولی

درصد تغییرات					سال					
۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۲۹/۱	۳۲/۱	۲۸/۵	۱۶/۴	۲۰/۸	۴۵۵/۸	۳۵۳/۱	۲۶۷/۲	۲۰۷/۹	۱۷۸/۶	سپرده های دیداری
۲۷	۴۴/۲	۳۹/۳	۴۰/۰	۳۱/۷	۱,۱۰۴/۶	۸۶۹/۷	۶۰۳/۱	۴۳۳/۰	۳۰۹/۲	سپرده های مدت دار
۲۷/۶	۴۰/۵	۳۵/۸	۳۱/۴	۲۷/۵	۱۵۶/۴	۱,۲۲۲/۸	۸۷۰/۳	۶۴۰/۹	۴۸۷/۹	مجموع سپرده ها
۳۰/۰	۲۱/۲	۱۳/۲	۱۵/۷	۱۱/۴	۷۹/۹	۶۱/۵	۵۰/۷	۴۴/۸	۳۸/۷	اسکناس و مسکوکات
۲۹/۲	۳۰/۴	۲۵/۸	۱۶/۳	۱۹/۰	۵۳۶	۴۱۴/۶	۳۱۷/۹	۲۵۲/۷	۲۱۷/۴	حجم پول (M1)
۲۷/۷	۳۹/۴	۳۴/۳	۳۰/۲	۲۶/۱	۱,۶۴۰/۳	۱,۲۸۴/۲	۹۲۱/۰	۶۸۵/۷	۵۲۶/۶	نقدینگی (M2)
۲۹/۹	۲۳/۹	۴۵/۳	۱۸/۱	۷/۶	۳۶۳/۶	۲۷۳/۷	۲۲۰/۹	۱۵۲/۰	۱۲۸/۷	پایه پولی *
۳۱/۲	۳۴/۶	۲۸/۰	۱۷/۳	۲۶/۹	۱,۹۴۴/۳	۱,۴۸۲/۲	۱,۱۰۱/۰	۸۶۱/۶	۶۷۶/۷	بدهی بخش‌های اقتصادی به سیستم بانکی
۳۵/۷	۴۱/۷	۳۸/۳	۳۷/۶	۳۹/۱	۱,۶۶۳/۷	۱,۲۲۶/۲	۸۶۵/۳	۶۲۵/۷	۴۵۴/۸	بدهی بخش غیر دولتی
۹/۶	۸/۶	-۰/۱	۶/۳	۷/۶	۲۸۰/۶	۲۵۶/۰	۲۳۵/۷	۲۳۵/۹	۲۲۱/۹	بدهی بخش دولتی
۹/۵	۸/۷	-۰/۱	۶/۳	۷/۶	۲۸۰/۶	۲۵۶/۰	۲۳۵/۷	۲۳۵/۹	۲۲۱/۹	بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
۰/۲	۶/۵	-۶/۹	-۲/۷	۳/۴	۱۴۸/۹	۱۳۱/۲	۱۲۳/۲	۱۳۲/۳	۱۳۶/۰	بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۱۹/۳	۱۱/۰	۸/۵	۲۰/۶	۱۵/۰	۱۳۱/۷	۱۲۴/۸	۱۱۲/۴	۱۰۳/۶	۸۵/۹	بدهی بخش دولتی به بانک‌ها
۱۷/۷	۱۷/۹	-۸/۸	۴/۰	۱۰/۹	۱۸۸/۷	۱۶۰/۱	۱۳۵/۸	۱۴۸/۷	۱۴۳/۰	بدهی دولت به سیستم بانکی
-۰/۶	۲/۷	۹/۶	-۴/۴	۴/۹	۹۰/۹	۱۰۳/۹	۱۰۱/۳	۱۱۱/۹	۱۱۷/۱	بدهی دولت به بانک مرکزی
۶۱/۸	۶۲/۹	-۶/۲	۴۲/۱	۴۹/۵	۹۷/۸	۵۶/۲	۳۴/۵	۳۶/۸	۲۵/۹	بدهی دولت به بانک‌ها
-۴/۲	-۴/۱	۱۴/۶	۱۰/۶	۲/۱	۹۱/۹	۵۹/۹	۱۰۰/۰	۸۷/۲	۷۸/۹	بدهی شرکت‌های دولتی به سیستم بانکی
۲۴/۲	۲۴/۲	۷/۸	۷/۹	-۵/۳	۵۸/۰	۲۷/۳	۲۲/۰	۲۰/۴	۱۸/۹	بدهی شرکت‌های دولتی به بانک مرکزی
-۱۵/۵	-۱۱/۹	۱۶/۶	۱۱/۴	۴/۶	۳۳/۹	۶۸/۶	۷۷/۹	۶۶/۸	۶۰/۰	بدهی شرکت‌های دولتی به بانک‌ها

* اسکناس و مسکوک در گردش + سپرده های دیداری بانک‌ها نزد بانک مرکزی

نسبت دارایی‌های مشکل‌دار بانک‌ها که اخیراً در حال افزایش بود، در نیمه دوم سال به طور غیر منتظره‌ای کاهش یافت. این امر باید ناشی از استمهال وام‌ها باشد. به هر شکل همان‌گونه که توسط رئیس جدید بانک مرکزی نیز تصریح شد، میزان دارایی‌های مشکل‌دار بانک‌ها به عنوان یکی از نگرانی‌های بانک مرکزی باقیمانده است.

طی سال ۱۳۸۶، بانک مرکزی به منظور جذب حجم نقدینگی ایجادشده، ۲/۲۴ تریلیون ریال اوراق مشارکت منتشر ساخت که ۴/۱۲ تریلیون ریال آن مربوط به جایگزینی اوراق مشارکت سر رسید شده بود. فقط ۸/۱۱ تریلیون ریال این اوراق جدید بود که اثرات انقباضی به همراه داشت. درحقیقت درمقایسه با استقراض بانک‌ها از بانک مرکزی که به حدود ۱/۸۲ تریلیون ریال رسیده بود اثر انقباضی این عملیات بانک مرکزی بسیار ناچیز است. به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که حداقل در نیمه اول سال روندهای تورمی دغدغه اصلی سیاست‌گذاران بخش پولی نبوده است.

سیستم بانکی

ساختار سیستم بانکی ایران در سال ۱۳۸۶ تغییر اساسی ننمود و کماکان از ۱۱ بانک دولتی و ۶ بانک خصوصی و تعدادی موسسه اعتباری غیربانکی (که به جز موسسه اعتباری توسعه و موسسه اعتباری بنیاد که اخیراً وارد بورس گردیده‌اند، آمار دقیق در مورد بقیه آنها منتشر نشده است) تشکیل شده است. در سال ۱۳۸۶، مجوز تاسیس یک بانک خصوصی جدید و شعب دو بانک خارجی نیز توسط بانک مرکزی صادر گردید.

طی دوره مورد مطالعه، سیستم بانکی تقریباً از تمام منابع خود جهت اعطای تسهیلات استفاده نمود و برخی از بانک‌ها، بخصوص بانک‌های دولتی، بمیزان قابل توجهی از بانک مرکزی استقراض نمودند. چون بانک‌ها بدلیل نرخ جریمه دیرکرد در بازپرداخت وام‌ها دچار مشکل بودند به نظر می‌رسد که رئیس جدید بانک مرکزی در صدد حل این مشکل برآمده است.

در سال ۱۳۸۶، بانک‌ها وضعیتی کم و بیش مشابه با مقاطع پایانی سال گذشته را تجربه نمودند. نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک‌های تجاری دولتی در مقایسه با کل سیستم بانکی بالاتر بود. طی دوره مورد مطالعه، کل اعتبارات اعطایی به بخش خصوصی در مقایسه با سال قبل از آن بمیزان ۵۷٪ افزایش یافت، در حالی که نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک‌های تجاری دولتی طی همین مدت معادل ۳۷٪ بود. نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک‌های تخصصی دولتی علیرغم دوره‌های بازپرداخت جذابتر و یارانه‌های پیشنهادی بالاتر بمیزان ۱۵۶ واحد درصد کاهش یافت.

این روند معکوس احتمالاً بخاطر کاهش تفاوت نرخ سود بین دو گروه از بانک‌های دولتی (تجاری و تخصصی) باشد. مضاف بر این، بانک‌های تجاری دولتی بمنظور اعطای بیشتر وام‌های تکلیفی تحت فشار بودند. بنظر می‌رسد که بانک‌های تجاری در موقعیت تنگ‌تری قرار گرفته‌اند. البته خود این بانک‌ها نیز ممکن است در ایجاد این شرایط تا حدودی مقصر باشند.

نرخ رشد سالانه تسهیلات اعطایی توسط بانک‌های خصوصی همچنان به کاهش خود ادامه داد و با ۹۶ واحد درصد کاهش به ۵۱٫۵٪ رسید. شکاف بین نرخ رشد تسهیلات اعطایی بین دو گروه از بانک‌ها (دولتی و خصوصی) به سرعت در حال کاهش می‌باشد. دلیل این همگرایی در نرخ رشد دو گروه از بانک‌ها را می‌توان به رشد سریع و استثنایی بانک‌های خصوصی در سال‌های اولیه فعالیت و لزوم اتخاذ سیاست‌های محتاطانه در صنعت بانکداری متناسب دانست. سهم بانک‌های خصوصی از تسهیلات اعطایی از ۳٪ در سال ۱۳۸۲ به ۴۱٪ در پایان سال ۱۳۸۶ ارتقاء یافته است.

بانک‌های خصوصی نشان داده‌اند که قادر هستند در اقتصاد ایران جایگاه مناسبی را برای خود فراهم کنند. علاوه بر این، کاهش نرخ سود اعتبارات (و افزایش فاصله آن با نرخ تورم) و اعطای تسهیلات تکلیفی باعث افزایش تقاضا برای تسهیلات در طی دوره مورد بررسی گردید، به طوری که منجر به تمام شدن منابع بانک‌های دولتی گردید. بنابراین بسیاری از تقاضاها به سمت بانک‌های خصوصی انتقال یافت.

نکته جالب توجه دیگر در زمینه توزیع تسهیلات با توجه انواع عقود اسلامی است. در حالی که در بانک‌های دولتی سهم انواع عقود مبادله‌ای (اقساطی، سلف، جعاله و غیره) از کلیه عقود در حدود ۷۰٪ است در مورد بانک‌های خصوصی بیشترین سهم مربوط به انواع عقود مشارکتی (مضاربه و مشارکت) بمیزان ۶۷٪ می‌باشد. دلیل تفاوت بالا این است که در عقود مشارکتی نرخ سود انعطاف پذیرتر و در عین حال بالاتر است، در حالی که عقود مبادله‌ای که بانک‌های دولتی بر اساس آن به اعطای تسهیلات پرداخته‌اند عموماً برای دوره‌های طولانی‌تر کاربرد مناسب‌تری دارند.

سهم سپرده‌های بانک‌های خصوصی از کل سپرده‌های سیستم بانکی از ۷٪ در سال ۱۳۸۳ به ۱۹٪ در سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. تداوم افزایش سهم سپرده‌های بانک‌های خصوصی احتمالاً به دلیل گسترش بیشتر شبکه شعب بانک‌های خصوصی طی سالهای اخیر می‌باشد. باید خاطر نشان کرد که نسبت سپرده‌های دیداری بانک‌های دولتی در مقایسه با بانک‌های خصوصی بیشتر است. بنابراین، هزینه تامین پول برای بانک‌های دولتی در مقایسه با بانک‌های خصوصی بطور قابل توجهی پائین‌تر می‌باشد. بنا به دلایل بالا، نرخ‌ها که بر اساس آن بانک‌های دولتی به اعطای تسهیلات می‌پردازند پائین‌تر و در نتیجه تقاضا برای آن بیشتر است. این نرخ‌ها از تورم پائین‌تر بوده و در حقیقت نوعی پاداش برای دریافت‌کنندگان تسهیلات قلمداد می‌شود.

با توجه به فقدان بازار بین بانکی فعال، میزان اوراق مشارکت سیستم بانکی (به استثنای بانک‌های خصوصی) بطور قابل توجهی افزایش یافت. این اوراق معاف از مالیات، دارای نرخ ۱۵.۵٪ و قابلیت نقد شوندگی بالایی داشته و در مواقع وجود شرایط عدم اطمینان یک نوع سرمایه‌گذاری بدون ریسک محسوب می‌گردد. میزان اوراق مشارکت بانک‌های خصوصی در سال ۱۳۸۶ به رقم یک تریلیون ریال رسید که ۸۹٪ پائین‌تر از مقدار سال قبل از آن بود. کاهش اوراق مشارکت بانک‌های خصوصی احتمالاً بدلیل افزایش نرخ تورم بود.

موضوع جالب توجه دیگر در زمینه سیستم بانکی افزایش نسبت دارایی‌های مسالهدار (مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول) به کل تسهیلات بوده است. بنا بر آمارهای بانک مرکزی، این نسبت از ۶/۵ درصد در سال ۱۳۸۳، به ۸/۴ درصد در سال ۱۳۸۴، ۹/۲ درصد در سال ۱۳۸۵ و ۹/۵ درصد در فصل دوم سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. این نسبت در سه ماهه سوم سال ۱۳۸۶ بطور غیر منتظره‌ای برابر با ۷/۸ درصد گزارش شده است. به دلیل آنکه وصول سریع اینگونه مطالبات آسان نیست، به احتمال قوی، کاهش اخیر این نسبت به علت استمهال برخی از وام‌ها بوده است. با اینکه پشتوانه این تسهیلات عمدتاً دارایی‌های غیر منقول هستند ولی این پشتوانه‌ها خود در مواقع بحرانی می‌توانند بحران‌زا باشند.

بنا بر منابع بانک مرکزی، تعداد موسسات اعتباری غیر مجاز احتمالاً فراتر از رقم ده هزار می‌باشد. برخی از این موسسات اعتباری از نظر اندازه با بعضی از بانک‌های خصوصی برابری و حتی بر آنها برتری نیز دارند. تقریباً ۶ هزار موسسه اعتباری غیر مجاز از بانک مرکزی درخواست مجوز نموده‌اند، احتمالاً همین تعداد نیز موسساتی وجود دارند که هنوز درخواست مجوز

نموده‌اند. گفته می‌شود که برخی از سازمان‌های نیمه دولتی مبالغ قابل توجهی را در این موسسات سپرده‌گذاری نموده و فعالیت‌های بانکی خود را با استفاده از این موسسات انجام می‌دهند. بانک مرکزی در اعمال قدرت نظارتی خود بر روی این قبیل موسسات، گرفتن اطلاعات در مورد اندازه و ماهیت فعالیت، و بررسی پیرامون این نکته که آیا این قبیل موسسات به اصول اساسی بانکداری توجه می‌کنند، با مشکلاتی مواجه بوده است. اخیراً بانک مرکزی اعلام کرده است که قصد دارد این قبیل موسسات را تحت کنترل خود قرار دهد. به احتمال زیاد وزن این قبیل موسسات از وزن بانک‌های خصوصی در سیستم بانکی ایران بیشتر است.

بازار بورس

شاخص کل بازار در پایان سال ۱۳۸۶ به ۱۰۰۸۲ واحد رسید که نسبت به پایان سال ۱۳۸۵ افزایشی معادل ۲/۷ درصد را نشان می‌دهد. نرخ رشد شاخص برای سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب برابر با ۲۱/۹٪ و ۳/۸٪ بود. بالاترین مقدار شاخص در سال ۱۳۸۶ مربوط به روز دوم آبان ماه بود که در این روز شاخص به رقم ۱۰۳۸۹ واحد رسید. در مقابل مقدار شاخص در روز ۲۷ تیرماه معادل ۹۰۶۶ واحد بود که پایین‌ترین مقدار در دوره مورد بررسی می‌باشد. درصد تغییرات بین حداکثر و حداقل شاخص کل (نوسان بازار) ۱۴/۶٪ بود که در مقایسه با سال گذشته (۱۱/۱٪) بیشتر ولی در مقایسه با سال ۱۳۸۴ (۳۵/۸٪) کمتر بود. نمودار زیر روند تغییرات شاخص را نشان می‌دهد.

تغییرات شاخص کل در طی دوره ۸۶-۱۳۸۳

در سال ۱۳۸۶ ارزش کل معاملات بورس به ۷۳/۱ تریلیون ریال رسید که نشان دهنده رشدی معادل ۳۱/۲ درصد نسبت به ارزش معاملات سال قبل می‌باشد. ارزش کل معاملات در پایان سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۴۷٪ و ۲/۴٪ در مقایسه با مدت مشابه سال‌های قبل کاهش یافته بود. از نظر تعدادی نیز در سال ۱۳۸۶ تعداد ۲۳/۴ میلیارد سهم در بازار دادوستد شد.

که نسبت به سال قبل از آن رشدی ۴۷/۷ درصدی را نشان می‌دهد. تعداد سهام معامله شده در بازار در پایان سال ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ در مقایسه با مدت مشابه سال‌های قبل بترتیب بمیزان ۱/۶٪ افزایش و ۵/۵٪- کاهش یافته بود.

با توجه به اینکه ارزش محاسبه شده معاملات شامل کارگری (واگذاری سهام به کارگران)، سهام عدالت و معاملات تابلوی غیررسمی نیز می‌باشد، جمع معاملات بازار بورس پس از کسر این معاملات به ۱۷/۴ میلیارد سهم به ارزش ۶۶ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۸۵ به ترتیب ۲۳/۵ و ۲۸/۸ درصد رشد نشان می‌دهد.

تعداد خریداران در سال ۱۳۸۶ برابر با ۱/۱ میلیون نفر بوده است که نسبت به سال قبل رشدی ۱۰/۹ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین در سال ۱۳۸۶ تعداد دفعات انجام معاملات ۲۰۹۷ هزار معامله بود که نسبت به تعداد ۱۸۵۹ هزار معامله سال ۱۳۸۵ نشان دهنده رشدی ۱۲/۸ درصدی می‌باشد.

جدول زیر وضعیت معاملات گروه‌های مختلف مشتریان در بازار را نشان می‌دهد.

۱۳۸۵			۱۳۸۶			گروه مشتریان
خالص سرمایه‌گذاری (تریلیون ریال)	ارزش معاملات (تریلیون ریال)		خالص سرمایه‌گذاری (تریلیون ریال)	ارزش معاملات (تریلیون ریال)		
	فروش	خرید		فروش	خرید	
-۴/۰	۳۷/۴	۳۳/۴	-۳/۲	۵۰/۰	۴۶/۸	حقوقی
۴/۰	۱۴/۴	۱۸/۴	۳/۲	۱۸/۷	۲۱/۹	حقیقی

این جدول نشان دهنده این است که در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ خالص سرمایه‌گذاری اشخاص حقوقی در بازار کاهش یافته و در مقابل خالص سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی افزایش داشته که این امر خلاف تصور عمومی فعالان بازار می‌باشد. دلیل عمده این امر احتمالاً خروج بخشی از نقدینگی اشخاص حقوقی جهت سرمایه‌گذاری در برخی پروژه‌های خارج از بورسی به خصوص در بخش پتروشیمی و نیز ورود بخشی از این نقدینگی به بخش ساختمان بوده است.

ارزش بازار در انتهای سال ۱۳۸۶ به ۴۲۶/۱ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با ارزش ۳۹۵ تریلیون ریالی انتهای سال ۱۳۸۵ رشد ۱۷ درصدی را نشان می‌دهد. این در حالی است که ارزش اسمی بازار در پایان سال ۱۳۸۶ برابر با ۱۵۳/۵ تریلیون ریال بوده است که در مقایسه با ارزش اسمی ۱۲۰/۱ تریلیون ریالی پایان سال ۸۵ رشدی ۲۷/۱ درصدی را نشان می‌دهد. بدین ترتیب قابل ملاحظه است که نسبت ارزش بازار به ارزش اسمی آن در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال قبل کاهشی ۸ درصدی داشته و از ۳/۳ مرتبه به ۳ مرتبه رسیده است. این امر نشان دهنده کاهش قیمت‌ها در بازار می‌باشد که کاهش متوسط نسبت قیمت به درآمد (P/E) بازار از ۵/۴۶ مرتبه در سال ۱۳۸۵ به ۵/۲ مرتبه در سال ۱۳۸۶ نیز آن را تایید می‌نماید.

عرضه قابل توجه سهام از سوی دولت نکته قابل توجه در عملکرد بورس در سال ۱۳۸۶ محسوب می‌شود که باعث افزایش ارزش اسمی بازار شد. ولی کمبود نقدینگی در بازار در مجموع منجر به کاهش متوسط نسبت قیمت به درآمد در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته شد.

در سال ۱۳۸۶ نام ۷ شرکت جدید در فهرست شرکت‌های بورس درج گردید و نام ۷ شرکت نیز از فهرست حذف شد. بدین ترتیب تعداد شرکت‌های بورسی تغییری نداشت و در عدد ۴۱۶ ثابت ماند. سهام ۷ شرکتی که جدیداً وارد بورس شده بودند به همراه دو شرکت دیگر که در سال قبل وارد بورس شده ولی سهامشان هنوز عرضه نشده بود، در سال ۱۳۸۶ برای اولین بار در بورس عرضه گردید. این شرکتها عبارت بودند از: شرکت آلومینیوم ایران، سیمان دشتستان، فولاد خوزستان، مدیریت پروژه‌های نیروگاهی ایران (مپنا)، مالی و اعتباری سینا، فولاد خراسان، سیمان سفید نیریز، مدیریت سرمایه‌گذاری امید و پتروشیمی فن‌آوران.

بخش خارجی

در پایان سال ۱۳۸۶، مازاد موازنه پرداخت‌ها به دلیل افزایش قیمت نفت قوت بیشتری گرفت و با $۳۵/۸\%$ رشد به حدود $۲۱/۸$ میلیارد دلار رسید. از سوی دیگر واردات با $۱۳/۱\%$ افزایش به رقم $۵۶/۶$ میلیارد دلار رسید که در مقایسه با رشد سال گذشته $۱۶/۱\%$ ، رشد کمتری را نشان می‌دهد. در همین دوره، کسری حساب سرمایه روند افزایشی خود را ادامه داد و به $۱۲/۴$ میلیارد دلار رسید.

در سال مورد بررسی، مازاد تراز تجاری در مقایسه با سال گذشته با رشد بی سابقه $۵۹/۶$ درصد، به رقم $۴۰/۹$ میلیارد دلار رسید. صادرات غیر نفتی با $۱۱/۳$ درصد افزایش به $۱۵/۶$ میلیارد دلار رسید که این نرخ رشد یک سوم نرخ رشد سال قبل از آن می‌باشد ($۱۱/۳$ در مقابل $۳۳/۲$ در سال گذشته). درحالی که رشد درآمد حاصل از صادرات نفت دوبرابر سال گذشته است و درآمدهای نفتی با ۳۲ درصد افزایش به $۸۱/۸$ میلیارد دلار رسید. از سوی دیگر واردات در مقایسه با سال گذشته با $۱۳/۱$ درصد رشد به رقم قابل توجه $۵۶/۶$ میلیارد دلار رسید. با در نظر گرفتن نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری که در حدود $۲۸/۷$ درصد می‌باشد، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی $۲/۲$ برابر نرخ رشد واردات است. این امر یا می‌تواند ناشی از کاهش قابل ملاحظه میل به واردات باشد و یا اینکه تغییرات اساسی در تجارت خارجی ایران رخ داده باشد.

جریان حساب سرمایه

آمار قیمت نفت حاکی از آن است که رشد قیمت نفت که از سال گذشته آغاز شده بود در سال ۱۳۸۶ ادامه یافت. روند فزاینده افزایش قیمت‌ها در نیمه دوم سال قابل ملاحظه است. این امر نشان‌دهنده آن است که کل افزایش درآمدهای نفت با توجه به عدم تغییر میزان تولید و صادرات، ناشی از افزایش شدید قیمت‌ها می‌باشد. بالاترین میزان قیمت نفت در این سال برابر با ۹۶/۷ دلار برای هر بشکه بود که با ۳۰ دلار افزایش در مقایسه با حداکثر سال قبل نشان‌دهنده ۴۴/۹٪ رشد می‌باشد. میانگین قیمت نفت در این سال با ۳۱/۸٪ افزایش نسبت به سال قبل به حدود ۷۶/۸ دلار برای هر بشکه رسید که ۲۰/۲ دلار از سال گذشته بیشتر بود.

همان‌گونه که در بالا اشاره شد در سال ۱۳۸۶ یک عدم تناسب میان رشد واردات و رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری وجود داشت که بررسی علت آن به طور قطع نیازمند مطالعه عمیق‌تری می‌باشد. تنها نکته قابل ذکر در رابطه با کاهش رشد واردات آن است که در سال ۱۳۸۶ ارزش وارداتی ۱۵/۱ درصد از کل اقلام وارداتی کاهش یافت که در این میان ۱۲/۷ درصد مربوط به واردات کالاهای سرمایه‌ای بود. به نظر می‌رسد شرایط نامساعد صنایع و رکود بخش تولید کشور نیز تا حدی این امر را تأیید می‌نماید. از سوی دیگر بی‌شک محدودیت‌های ناشی از تحریم‌های بین‌المللی نیز نقش مهمی در کاهش نرخ رشد واردات داشته است.

لازم به ذکر است که آمار شش‌ماهه واردات برابر با ۲۵/۶ میلیارد دلار بود که نشان‌دهنده عدم تغییر میزان واردات نسبت به دوره مشابه سال گذشته می‌باشد. بنابراین رشد ۱۳/۱ درصدی که در آمار سالیانه مشاهده می‌شود به طور کامل مربوط به نیمه دوم سال می‌باشد. این می‌تواند بیانگر این موضوع باشد که دولت در نیمه دوم سال با افزایش درآمدهای نفتی رویکرد آزادانه‌تری نسبت به واردات کالاهای کشور داشته است. به نظر می‌رسد این نحوه برخورد با واردات به عنوان یک دریچه اطمینان برای سرکوب تورم صورت گرفته است. در مجموع در سال‌های اخیر واردات نقش مهمی را در کاهش نرخ تورم ایفا نموده است.

در سال ۱۳۸۶ حساب سرمایه با ۱۲/۳ میلیارد دلار کسری مواجه بود که در مقایسه با رقم منفی ۴/۳ میلیارد دلار در سال قبل میزان قابل ملاحظه‌ای است. این در حالی است که از سال ۱۳۸۱ تا پایان سال ۱۳۸۳ کشور با مازاد حساب سرمایه روبرو بود. حجم این مازاد حساب سرمایه در سال ۱۳۸۳ به ۷/۴ میلیارد دلار رسید و از سال ۱۳۸۴ روند منفی این حساب با کسری ۰/۲ آغاز شد و در سال ۱۳۸۵ به منفی ۴/۴ میلیارد دلار رسید و در سال ۱۳۸۶ نیز به اوج خود رسید. بنابراین به نظر می‌رسد جریان سرمایه دستخوش تغییر قابل ملاحظه‌ای شده است. براساس پاورقی مربوط به جدول تراز پرداخت‌ها در آمار منتشر شده توسط بانک مرکزی ایران، این افزایش کسری حساب سرمایه ناشی از "افزایش قابل توجه مطالبات خارجی بانک‌ها، اعتبارات تجاری صادراتی بخش نفت و گاز و بازپرداخت تعهدات قراردادهای بیع متقابل" می‌باشد.

خالص تراز خدمات و انتقالات در سال ۱۳۸۶ به ۶/۷- میلیارد دلار رسید. در نتیجه خالص افزایش ذخایر ارزی کشور با در نظر گرفتن خطاهای آماری، به میزان ۶/۷-، برابر با ۱۵/۱ میلیارد دلار می‌باشد. در نتیجه در پایان سال ۱۳۸۶ ذخایر انباشته کشور به میزان ۷۷/۶ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال قبل ۲۴/۱ درصد رشد داشته است.

در سال مورد بررسی تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران عملی شد. از آنجاییکه در قطع‌نامه سازمان ملل مشخصاً به بانک‌ها اشاره شده است، اثر این تحریم‌ها اثرات خود را بر تجارت خارجی به صورت پیچیده‌شدن و در نتیجه پر هزینه شدن عملیات

بانکی نشان داد. از سوی دیگر این پیچیدگی‌ها تمایل به انجام مبادلات خارج از سیستم بانکی را رواج می‌دهد که این امر باعث شد مبادلات خارجی پرهزینه‌تر و بی‌قاعده‌تر گردد. البته افزایش درآمدهای نفتی به حدی بوده است که این افزایش هزینه را پوشش دهد.

تراز پرداخت‌ها

(میلیارد دلار)

درصد تغییر						مقدار						
۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۲۸/۱	۱۸/۲	۴۶/۸	۲۹/۰	۲۰/۴	۱۸/۱	۹۷/۴	۷۶/۱	۶۴/۴	۴۳/۹	۳۴/۰	۲۸/۲	صادرات
۳۱/۹	۱۵/۲	۴۸/۲	۳۲/۸	۱۹/۱	۱۸/۸	۸۱/۸	۶۲/۰	۵۳/۸	۳۶/۳	۲۷/۴	۲۳/۰	نفت و گاز
۱۱/۳	۳۳/۲	۳۹/۹	۱۳/۶	۲۵/۹	۱۵/۵	۱۵/۶	۱۴/۰	۱۰/۵	۷/۵	۶/۶	۵/۳	کالاهای غیرنفتی
۱۳/۱	۱۶/۱	۱۲/۸	۲۹/۲	۳۴/۱	۲۱/۶	۵۶/۶	۵۰/۰	۴۳/۱	۳۸/۲	۲۹/۶	۲۲/۰	واردات
۵۶/۸	۲۲/۳	۲۷۶/۵	۲۷/۶	-۲۸/۶	۷/۴	۴۰/۸	۲۶/۰	۲۱/۳	۵/۷	۴/۴	۶/۲	تراز تجاری
۱۷/۱	۲۲/۷	۰/۰	۱۰/۵	۲۹/۵	۶۰۷/۷	-۷/۲	-۶/۱	-۵/۰	-۵/۰	-۴/۵	-۳/۵	خدمات (خالص)
-۱۰/۱	-۳۰/۲	-۸/۱	-۱۳/۱	۳/۸	۲۵/۸	۰/۵	۰/۵	۰/۷	۰/۸	۰/۹	۰/۹	انتقالات (خالص)
۶۷/۰	۲۰/۰	۱۰۷۹/۳	۷۶/۷	-۷۷/۲	-۴۰/۱	۳۴/۱	۲۰/۴	۱۷/۰	۱/۴	۰/۸	۳/۶	حساب جاری
۱۸۱/۹	۲۲۸۲/۱	-۱۰۲/۵	۶۵/۱	۷۶/۷	۱۲۰/۳	-۱۲/۴	-۴/۴	-۰/۲	۷/۴	۴/۵	۲/۵	خالص حساب سرمایه
۳۵/۶	-۴/۸	۹۰/۵	۶۶/۹	-۱۳/۵	-۱۴/۳	۲۱/۷	۱۶/۰	۱۶/۸	۸/۸	۵/۳	۶/۱	تراز پرداخت‌ها
۴۴/۰	۱۴۶/۶	۴۳/۲	۲۱/۹	-۱۳/۴	-۴۴/۰	-۶/۷	-۴/۶	-۱/۹	-۱/۳	-۱/۱	-۱/۲	اشتباهات آماری
۳۲/۲	-۲۱/۹	۹۳/۹	۷۸/۳	-۹/۷	-۲/۰	۱۵/۱	۱۱/۴	۱۴/۶	۷/۵	۴/۲	۴/۷	خالص تغییر در ذخایر ارزی
۲۴/۱	۲۲/۲	۳۹/۸	۲۵/۹	۱۷/۰	۲۳/۱	۷۷/۶	۶۲/۶	۵۱/۲	۳۶/۶	۲۹/۱	۲۴/۹	مجموع ذخیره ارزی
		-۶۳/۸	۱۳/۰	۲/۷	۱۱/۰			۳/۴	۹/۴	۸/۳	۸/۱	مانده حساب ذخیره ارزی
		۲/۸	۱۵/۳	۳۱/۴	۲۶/۳			۴۱/۱	۴۰/۰	۳۴/۷	۲۶/۴	مانده دیون خارجی

در آغاز سال ۱۳۸۶ مانده حساب ذخیره ارزی از سال گذشته ۹/۶ میلیارد دلار بود و در پایان سال باقی‌مانده حساب ذخیره مبلغ ۲۳/۲ میلیارد دلار بود. در طول این مدت دولت مبلغ ۲۰/۱ میلیارد دلار و بخش خصوصی ۵/۱ میلیارد دلار برداشت نمود. در ضمن در این سال یک قلم جدید تحت عنوان "سایر" به ارقام برداشت از این حساب اضافه شد که هیچ توضیحی در رابطه با اجزاء آن وجود ندارد، این رقم برابر با ۲/۸ میلیارد دلار می‌باشد. به این ترتیب بعد از انجام تعدیلات نرخ ارز به میزان ۲/۵+ میلیارد دلار میزان واریزی جدید به این حساب برابر ۳۹/۲ میلیارد دلار می‌باشد.

(میلیارد دلار)

عملکرد حساب ذخیره ارزی در دوره ۸۶-۱۳۷۹

۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	جمع
۰/۰	۵/۹	۷/۳	۸/۲	۸/۵	۹/۷	۱۰/۷	۹/۵	-
۵/۹	۲/۲	۵/۹	۵/۸	۱۰/۵	۱۳/۲	۲۱/۸	۳۹/۲	۱۰۴/۵
۵/۹	۸/۱	۱۳/۲	۱۴/۰	۱۹/۰	۲۲/۹	۳۲/۵	۴۸/۷	۱۰۴/۵
۰/۰	-۰/۸	۵/۰	۵/۵	۹/۳	۱۲/۲	۲۲/۱	۲۸	۵۴/۹
۰/۰	-۰/۱	-۰/۵	۱/۱	۱/۸	۲/۵	۵/۵	۵/۱	۱۶/۶
۰/۰	-۰/۷	۴/۵	۴/۴	۷/۵	۹/۷	۱۷/۸	۲۰/۱	۶۷/۵
-	-	-	-	-	-	-	۲/۸	۲/۸
-	-	-	-	-	-	۰/۳	۲/۵	۲/۸
۵/۹	۷/۳	۸/۲	۸/۵	۹/۷	۱۰/۷	۹/۵	۲۳/۲	۲۳/۲

(میلیارد دلار)

نمودار موازنه تجاری و اقلام تشکیل دهنده آن

